

Αστερίδα, το “νησί φάντασμα” της Ομηρικής τοπογραφίας

/ [Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός](#) / [Προσκυνήματα-Οδοιπορικά-Τουρισμός](#)

ἔστι δέ τις νῆσος μέσση ἄλι πετρήεσσα,
[μεσσηγὺς Ἰθάκης τε Σάμοιό τε παιπαλοέσσης,]*
Ἄστερίς, οὐ μεγάλη· λιμένες δ’ ἔνι ναύλοχοι αὐτῇ
ἀμφίδυμοι· τῇ τόν γε μένον λοχόωντες Ἀχαιοί. (Οδ.δ 844-847)

Υπάρχει κάποιο νησί μεσοπέλαγα βραχώδες

[μεταξύ της Ιθάκης και της βραχώδους Σάμου,]*

το όνομά του είναι Αστερίς. Δεν είναι μεγάλο νησί αλλά έχει λιμάνια ασφαλή και αμφίδυμα (το ένα λιμάνι αντίθετα από το άλλο). Εκεί τον παραμόνευαν οι Αχαιοί.

Η αποκάλυψη της νήσου Αστερίδος, ήταν και εξακολουθεί να είναι μέχρι και σήμερα ένα από τα μεγαλύτερα άλυτα προβλήματα της Ομηρικής τοπογραφίας. Ήταν σύμφωνα με τις ομηρικές περιγραφές εκείνο το νησί που καιροφυλαχτούσαν στα ναύλοχα και αμφίδυμα λιμάνια του επί 28 μέρες και νύχτες οι μνηστήρες του θρόνου της Ιθάκης, σκαρφαλωμένοι την ημέρα στις ανεμοδαρμένες κορυφές του και την νύχτα κάνοντας συνεχώς περιπολίες με το πλοίο τους, για να σκοτώσουν τον Τηλέμαχο όταν θα επέστρεφε με το πλοίο του από την Πύλο (Οδ. π.363-370).

Οι αρχαίοι Έλληνες έλεγαν χαρακτηριστικά «εξ όνυχος τον λέοντα» και όπως θα δούμε παρακάτω το νησί αυτό ήταν όντως το «οξύ νύχι» ενός καλά «κρυμμένου λέοντα» της Ομηρικής τοπογραφίας. Το εδάφιο που την περιγράφει (Οδ.δ 844-847) είναι ούτως ή άλλως ένα από τα πλέον περιγραφικά και συνάμα αμφιλεγόμενα κείμενα της τοπογραφίας της Οδύσσειας που ενέχονται για την ορθή κατανόησή της.

Το νησί της Αστερίδος λοιπόν για όσους μελετούν σε βάθος τα Ομηρικά έπη είναι γνωστό ότι βρισκόταν ως κορυφαίο τοπόσημο στο επίκεντρο της αφήγησης του αυτοτελούς αρχικά έπους της λεγόμενης «Τηλεμάχειας» πριν αυτή ενσωματωθεί μαζί με την «Φαιακίδα» και την «Νέκυια» στο ενιαίο έπος της «Οδύσσειας».

Με σημείο αναφοράς το ταξίδι της επιστροφής του Τηλέμαχου από την Πύλο και με όλη αυτήν την πληθώρα των γεωγραφικών τόπων που καταγράφονται στην «Τηλεμάχεια» είναι αναπόφευκτο ότι ο εντοπισμός του άστεως της Ομηρικής Ιθάκης και η επαλήθευση της Ομηρικής τοπογραφίας, περνά αναγκαστικά από αυτό το νησί, το λεγόμενο «νησί των μνηστήρων». Είναι ο τόπος που πάνω του ναυάγησαν όλες οι θεωρίες που διατυπώθηκαν μέχρι τις ημέρες μας από τους «σύγχρονους μνηστήρες» της ομηρικής Ιθάκης στην προσπάθειά τους να την αποκαλύψουν.

Έχουν περάσει ήδη 3200 χρόνια από τότε και η Ομηρική νήσος Αστερίς (Αστερία-Αστερίδα) συνεχίζει ακόμη να πλανάται σαν φάντασμα στο χώρο του Ιονίου, αναζητώντας την χαμένη της ταυτότητα σε κάθε νησάκι, βραχονησίδα ή σκόπελο στον θαλάσσιο πορθμό που ενώνει τα σημερινά νησιά Κεφαλληνία, Ιθάκη και Λευκάδα.

Αυτό το “νησί φάντασμα”, η παγκόσμια επιστημονική κοινότητα μετά από 150 και πλέον ετών έντονων συζητήσεων και αναζητήσεων, το έχει κατατάξει στον κατάλογο του μυθικού κόσμου του Ομήρου, μαζί με τα νησιά Ωγυγία [1], Αιαία [2], Αιολία [3], Θρινακία [4] κ.λπ.

Ο Στράβων (C.457.16, C.59-60), αν και ουδέποτε επισκέφθηκε την δυτική νησιωτική Ελλάδα για να είχε προσωπική εικόνα της γεωμορφολογίας της περιοχής, φρόντισε όμως να καταθέσει για την Αστερίδα τις απόψεις του, ενημερώνοντας μας ταυτόχρονα για το τι πίστευαν για το νησί αυτό ο περιηγητής Δημήτριος από την Σκήψη και ο Απολλόδωρος.

μεταξὺ δὲ τῆς Ἰθάκης καὶ τῆς Κεφαλληνίας ἡ Ἀστερία νησίον (Ἀστερὶς δ' ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ λέγεται) ἦν ὁ μὲν Σκήψιος μὴ μένειν τοιαύτην οἶαν φησὶν ὁ ποιητὴς λιμένες δ' ἓνι ναύλοχοι αὐτῇ ἀμφίδυμοι. ὁ δὲ Ἀπολλόδωρος μένειν καὶ νῦν, καὶ πολίχνιον λέγει ἐν αὐτῇ Ἀλαλκομενὰς τὸ ἐπ' αὐτῷ τῷ ἰσθμῷ κείμενον.

Μεταξύ της Ιθάκης και της Κεφαλληνίας υπάρχει ένα νησί η Αστερία. Ο ποιητής την αποκαλεί Αστερίδα. Ο Σκήψιος αναφέρει ότι δεν έχει μείνει όπως την έχει περιγράψει ο ποιητής:

Έχει ασφαλή αγκυροβόλια, ένα σε κάθε πλευρά. Ο Απολλόδωρος όμως λέει ότι είναι ακριβώς έτσι και ότι υπάρχει σε αυτή χωριουδάκι, οι Αλαλκομενές που βρίσκεται ακριβώς ανάμεσα από τα δύο λιμάνια

Σύμφωνα με το σκεπτικό τῆς μελέτης του αρχαιολόγου Οδυσσέα Μεταξά υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις - αποδείξεις ότι ο επίμαχος στίχος του ομηρικού κειμένου [μεσσηγὺς Ἰθάκης τε Σάμοιό τε παιπαλοέσσης,] (οδ. δ 845) που αφορά την Αστερίδα ανήκει στην κατηγορία εκείνων των νόθων στίχων που έχουν παρεισφρήσει ως εμβόλιμοι στα κείμενα του Ομήρου. (Ο συγκεκριμένος στίχος φαίνεται να επινοήθηκε από τον συντάκτη του χρονικά στην ύστερη εξελικτική πορεία του έπους παραφράζοντας τον γνήσιο ομηρικό στίχο [μεσσηγὺς δὲ Σάμου τε καὶ Ἰμβρου παιπαλοέσσης] Ιλ.Ω .

Το γιατί βρίσκεται εκεί και τι σηματοδοτεί η παρουσία του είναι όντως μια πολύ ενδιαφέρουσα υπόθεση διότι φαίνεται να ανασύρει το πέπλο που σκέπαζε την «χαμένη» Αστερίδα και αξίζει της ιδιαίτερης επιστημονικής ανάλυσης που έχει γίνει από τον συγγραφέα.

Το εμπορικό πλοίο Κυρήνεια (αντίγραφο αρχαίου εμπορικού πλοίου).

Παρόμοιο σκάφος πρέπει να ήταν και το πλοίο που δανείστηκε ο Τηλέμαχος για να μεταβεί στην από την Ιθάκη προς την Πύλο.

Η θεά Αθηνά πληροφορεί το Τηλέμαχο που βρισκόταν στην Σπάρτη, ότι στον θαλάσσιο πορθμό στον οποίο ταξιδεύουν τα πλοία προς την Ιθάκη και την Σάμο οι μνηστήρες σκέπτονται να του στήσουν ενέδρα για να τον σκοτώσουν. Η θεά όμως τον καθησυχάζει λέγοντάς του ότι όταν θα επιστρέφει από την Πύλο θα του στείλει ούριο νότιο άνεμο ώστε να κατευθύνει το πλοίο του μακριά από «τα νησιά» και έτσι να αράξει σώος ερχόμενος με πορεία από νότο προς τον βορρά στην πρώτη ακτή της Ιθάκης, δηλαδή την νοτιότερη (Οδ. ο 27-42).

Οι μνηστήρες από την άλλη μεριά αφού επάνδρωσαν ένα πλοίο το έσυραν από την στεριά στην θάλασσα, το αγκυροβόλησαν στον όρμο του λιμανιού και το βράδυ ξεκίνησαν για να πάνε σε ένα πετρώδες νησί όχι πολύ μεγάλο, που είχε δύο ναύλοχα και αμφίδυμα λιμάνια ευρισκόμενο στον θαλάσσιο πορθμό στον οποίο ταξιδεύουν τα πλοία προς την Κεφαλληνία και την Ιθάκη.

Το όνομά του ήταν Αστερίς (Οδ. δ 669-672, 778-786, 842-847).

Εκεί περίμεναν τον Τηλέμαχο επί 28 μέρες και νύχτες σκαρφαλωμένοι την ημέρα στις ανεμόδαρτες βουνοκορφές (άκριας ηνεμοέσσας) της Αστερίδος και το βράδυ κάνοντας θαλάσσιες περιπολίες για να εντοπίσουν το πλοίο του όταν θα επέστρεφε από την Σπάρτη και την Πύλο (Οδ. π 363-370). Από την θέση αυτή θα έλεγχαν και την πορεία του πλοίου προς την Εφύρα [23]της Θεσπρωτίας φοβούμενοι ότι ο Τηλέμαχος θα πήγαινε εκεί για να προμηθευτεί δηλητηριασμένα βέλη που ίσως τα χρησιμοποιούσε εναντίον τους (Οδ β 325-330).

Το ταξίδι της επιστροφής του Τηλεμάχου από την Πύλο προς την Ιθάκη ξεκινά μετά το μεσημέρι. Τις απογευματινές ώρες το πλοίο παραπλέει τις τοποθεσίες Κρουνοὺς [24] και Χαλκίδα.[25] Όταν το σκότος είχε ήδη πέσει το πλοίο του με τον ευνοϊκό άνεμο που του είχε στείλει η θεά Αθηνά πλησιάζει το ακρωτήριο Φεές, (το σημερινό Κατάκωλο) (Οδ. ο 287-300).

Στις πρώτες νυχτερινές ώρες, και ενώ ο Τηλέμαχος παραπλέει τις ακτές της Ήλιδας κατευθυνόμενος προς τα νησιά των Θωών, είναι η στιγμή που τον καταλαμβάνει ο φόβος του θανάτου από την επικείμενη ενέδρα των μνηστήρων (Οδ. ο 295-300).

Με την βοήθεια της θεάς Αθηνάς και του ευνοϊκού νότιου ανέμου κρατώντας το πλοίο του μακριά από τα νησιά αποφεύγει προφανώς την Αστερίδα και τις πρώτες πρωινές πριν ξημερώσει αράζει σώος στην πρώτη (νοτιότερη) ακτή της Ιθάκης (Οδ. ο 495-500).

Την ίδια μέρα οι μνηστήρες, είτε γιατί το πληροφορήθηκαν από «κάποιο θεό», είτε

γιατί είδαν το πλοίο του Τηλεμάχου να τους προσπερνά, επιστρέφουν απογοητευμένοι στο λιμάνι του άστεως της Ομηρικής Ιθάκης (Οδ. π 342-370). Η λογική λέγει ότι η Αστερίδα πρέπει να ήταν κοντά ή σε σύμπλεγμα με κάποια από τα νησιά που του είπε η θεά Αθηνά ότι πρέπει να τα αποφύγει και να κρατήσει το πλοίο του μακριά από αυτά (Οδ. ο 33-35).

ἀλλὰ ἐκὰς νήσων ἀπέχγειν εὐεργέα νῆα,
νυκτὶ δ' ὁμῶς πλείειν· πέμψει δέ τοι οὔρον ὄπισθεν
ἀθανάτων ὅς τις σε φυλάσσει τε ῥύεταί τε. (Οδ. ο 33-35).

Αλλά μακριά από τα νησιά να κρατάς το καλοφτιαγμένο πλοίο και να πλέεις την νύχτα. Θα σου στείλει πίσω σου ευνοϊκό άνεμο εκείνος από τους αθανάτους θεούς που σε προστατεύει και σε σώζει.

Η θεά Αθηνά όταν πληροφορεί τον Τηλέμαχο ότι οι μνηστήρες του έχουν στήσει ενέδρα στον θαλάσσιο πορθμό στον οποίο ταξιδεύουν τα πλοία προς την Σάμο και την Ιθάκη (Οδ. ο 29) παραδόξως δεν του αναφέρει κανένα νησί με το όνομα Αστερίς. Του αναφέρει όμως ότι πρέπει να κρατηθεί μακριά από κάποια νησιά τα οποία δεν ονοματίζει, όπου προφανώς ένα από αυτά πρέπει να ήταν η Αστερίδα (Οδ. ο 27-33).

ἔνθεν δ' αὖ νήσοισιν ἐπιπροέηκε θοῇσιν,
ὀρμαίνων ἢ κεν θάνατον φύγοι ἢ κεν ἀλώῃ (Οδ. ο 299-300)

από εκεί πάλι διηύθυνε το πλοίο ο Τηλέμαχος προς τα νησιά των Θωών και σκεφτόταν αν θα ξέφευγε το θάνατο ή θα χανόταν.

Άρα είναι άξιο έρευνας το εάν τα αναφερόμενα στο πληθυντικό ως νησιά που έπρεπε να κρατηθεί μακριά τους αρμενίζοντας με το πλοίο του ο Τηλέμαχος (εκὰς νήσων ἀπέχγειν ευεργέα νῆα [Οδ. ο 33]) και τα αναφερόμενα επίσης στον πληθυντικό νησιά των Θωών (ένθεν δ' αὖ νήσοισιν ἐπιπροέηκε θοῇσιν [Οδ. ο 299]), που στην θεά τους σκεφτόταν αν θα ξέφευγε τον θάνατο ή θα χανόταν (ορμαίνων ἢ κεν θάνατον φύγοι ἢ κεν ἀλώῃ [Οδ. ο 300]), ταυτίζονται ή έχουν σχέση μεταξύ τους και πιθανόν ένα από αυτά να είναι η Αστερίδα.

Είναι γνωστό τόσο από τον Στράβωνα (C 458.19) όσο από τον Ηράκλειτο (Ομηρικά προβλήματα.45), τον Ευστάθιο (305,41.46 – 1782,3.) και τον Ηλιόδωρο (5.17) ότι τα νησιά Θοές είναι οι σημερινές Οξιές που βρίσκονται στις εκβολές του ποταμού Αχελώου.

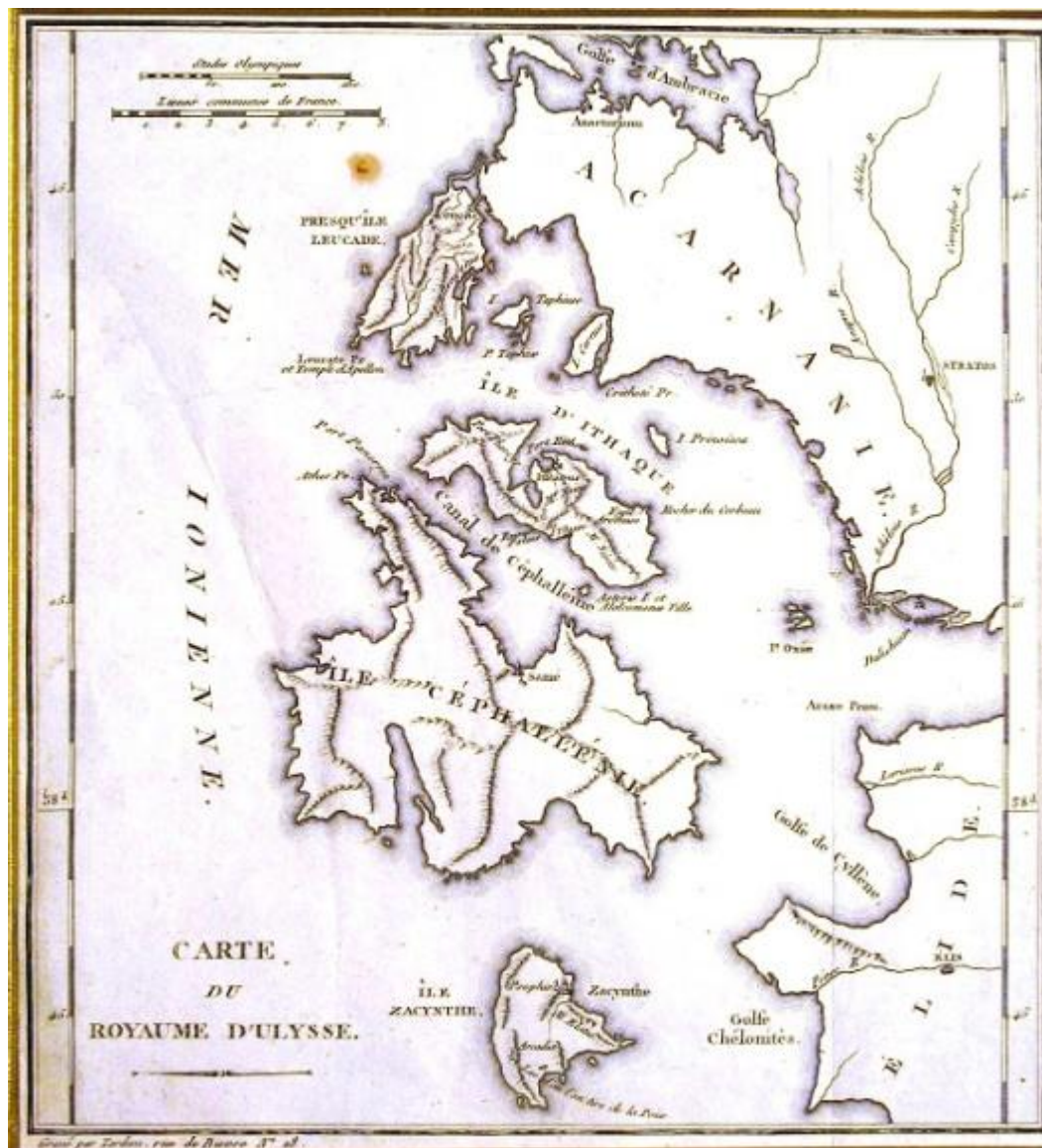
Τα νησιά αυτά αποτελούν το νοτιότερο τμήμα του νησιωτικού συμπλέγματος των Εχινάδων. Στην αρχαιότητα σύμφωνα με τον Στράβωνα (C 59-60) ήταν περισσότερα αλλά πολλά από αυτά είχαν προσχωθεί από τον ποταμό Αχελώο.

Πήραν κατά τα μυθολογούμενα το αρχικό όνομά τους ως Θεές από το ποταμό Αχελώο, τον επονομαζόμενο στην απώτατη αρχαιότητα Θόα. Το πιθανότερο όμως είναι να οφείλουν το όνομα τους στο ρήμα Θοόω που σημαίνει οξύνω, κάμνω τι οξύ, για να ονομαστούν αργότερα Οξειές (Οξιές) επειδή πράγματι είναι νησιά οξυκόρυφα (βλέπε σχετικές φωτογραφίες).

Το μεγαλύτερο και το πλέον οξυκόρυφο από αυτά είναι η Οξειά (Οξιά) ή στον πληθυντικό Οξειές, (στις Οξειές λέγει ακόμη ο λαός μας), ονομασία που υποκρύπτει την ύπαρξη περισσοτέρων του ενός νησιών σε αυτή την περιοχή που ως είναι γνωστό από αρχαιοτάτων χρόνων προσχώνονται σταδιακά από τον ποταμό Αχελώο. Είναι εκείνα τα νησιά τα οποία αναμφίβολα ταυτίζονται με τα επίσης στον πληθυντικό αναφερόμενα από τον ποιητή (Οδ. ο 299) νησιά των Θεών (νήσοισιν θεήσιν) βόρεια της Ήλιδας.

Αεροφωτογραφία της νήσου Οξιιάς. Αριστερά της Οξιιάς φαίνονται οι εκβολές του Αχελώου, πίσω και δεξιά της φαίνεται η προσχωμένη από τον Αχελώο νήσος Αρτεμίτα που φέρει σήμερα την ονομασία Κοτσίλαρης.

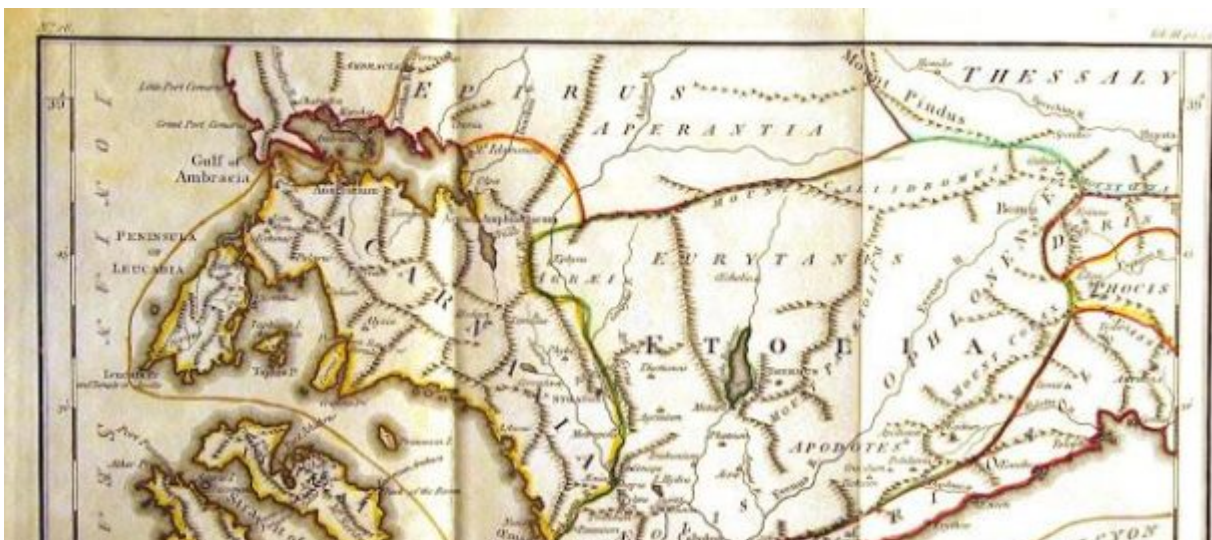
Χάρτης του 18 αιώνα που απεικονίζει το κράτος του Οδυσσέα. Ανατολικά της Κεφαλληνίας και της Ιθάκης το νησί Οξιιά (Oxiae). Χαρακτηριστική είναι η απεικόνιση των νησιών Οξιές (Oxiae), οι αρχαίες Θοές, στην συμβολή των θαλάσσιων πορθμών του Ιονίου ακριβώς απέναντι από τον ποταμό Αχελώο, τον επονομαζόμενο κατά την αρχαιότητα Θόα. Συλλογή Φώτη Κρεμμύδα

Εάν λοιπόν πιθανολογήσουμε ότι όντως η Οξιιά (οι Οξιές) ήταν η Αστερίδα, τότε σύμφωνα με τις αναφορές του Όμηρου το νησί αυτό πρέπει:

- 1) να είναι νήσος πετρήεσσα, δηλαδή ένα πετρώδες νησί (Οδ. δ 844)
- 2) να έχει λιμένες δ' ἔνι ναύλοχοι αὐτῇ ἀμφίδυμοι. δηλαδή να έχει δύο ασφαλή και αμφίδυμα λιμάνια, [δηλαδή το ένα λιμάνι αντίθετα από το άλλο] (Οδ. δ 846-847)
- 3) να έχει ἄκριας ἥνεμοέσσας δηλαδή ανεμόδαρτα ακρωτήρια – βουνοκορφές, (Οδ. π 365)

- 4) να είναι νήσος ού μεγάλη δηλαδή να είναι ένα όχι πολύ μεγάλο νησί, (Οδ. δ 844)
- 5) να βρίσκεται μέσση ἀλλὶ δηλαδή μεσοκάναλα στον θαλάσσιο πορθμό στον οποίο ταξιδεύουν τα πλοία προς την Κεφαλληνία και την Ιθάκη (ἐν πορθμῷ Ἰθάκης τε Σάμοιό τε παιπαλοέσσης), (Οδ.δ 671)
- 6) να ανήκει σε ένα ευρύτερο σύμπλεγμα νησιών που να μπορεί να δικαιολογήσει τις αναφορές που γίνονται στον πληθυντικό από τον Όμηρο (ἀλλὰ ἐκάς νήσων ἀπέχγειν εὐεργέα νῆα [Οδ. ο 33])
- 7) να είναι σε τέτοια θέση που να δικαιολογεί το πέρασμα του πλοίου του Τηλεμάχου προς την Ιθάκη ή την Ομηρική Εφύρα της Θεσπρωτίας για την οποία οι μνηστήρες πίστευαν ότι θα πήγαινε εκεί πρὶν ἐπειστρέψει στην Ιθάκη ο Τηλέμαχος προκειμένου προμηθευτεί δηλητηριασμένα βέλη. (ηέ και εις Εφύρην εθέλει, πείραν ἄρουραν, ὄφρ' ἐνθεν θυμοφθόρα φάρμακ' ἐνείκη [οδ. β328-329])
- 8) να είναι (μεσσηγὺς Ἰθάκης τε Σάμοιό τε παιπαλοέσσης), (Οδ.δ 845) δηλαδή «εν τω μέσω, μεσάκις, μεσούντος, εν τη μεταξύ οδό» από την σημερινή νήσο Κεφαλληνία την τότε Ιθάκη και την σημερινή Ιθάκη την τότε Ομηρική Σάμο (Σάμη).

Παρά το γεγονός ότι η Οξειά απέχει εξ ίσου από την Κεφαλληνία και την Ιθάκη και βρίσκεται ακριβώς «εν τω μέσω» της θαλάσσιας οδού που συνδέει την Πελοπόννησο με την Ιθάκη και την Κεφαλληνία θα μπορούσαμε το επίρρημα μεσσηγὺς να το ερμηνεύουμε «στα όρια της νομιμότητος» ως επίρρημα που υποδηλώνει ότι η θέση της Αστερίδας να είναι «εν τω μέσω, μεσάκις, μεσούντος, εν τη μεταξύ οδό» με τους δύο τόπους και όχι κατ' ανάγκη «ανάμεσα» από τα δύο αυτά νησιά - που είναι και η πλέον αυθεντική ερμηνεία του προαναφερόμενου επιρρήματος (βλέπε αντίστοιχες περιπτώσεις στα κείμενα του Ομήρου), δεν θα πρέπει να ξεχνάμε την σχετική υποσημείωση στην αρχή αυτού του κειμένου ότι δηλαδή εδώ έχουμε να κάνουμε με έναν εμβόλιμο (νόθο) στίχο. Ανεξάρτητα λοιπόν της όποιας ερμηνείας θα θέλαμε να δώσουμε στον προαναφερόμενο στίχο καλό θα είναι να έχουμε κατά νου την πραγματικότητα για την ορθή απόδοση -κατανόηση του συγκεκριμένου κειμένου.

Χάρτης του 1798 όπου καταγράφεται το θαλάσσιο δρομολόγιο που ξεκινούσε από τον Κορινθιακό κόλπο και έφτανε μέχρι την Ιταλία. Οι βασικοί σταθμοί ήταν : Ισθμός Κορίνθου – Ναύπακτος – Οξειές – Νικόπολις – Βουθρωτό – νησί Σάσων και τέλος ο Υδρούντας της Καλαβρίας. Συλλογή Φώτη Κρεμμύδα

Να λοιπόν πώς περιγράφει την Οξειά ως μέρος του συμπλέγματος των Εχινάδων ο ιστορικός Αντώνιος Μηλιαράκης επαναλαμβάνοντας αυτολεξεί -χωρίς καν να το γνωρίζει- τους ίδιους ακριβώς γεωμορφολογικούς όρους που είχε χρησιμοποιήσει πριν 3000 χρόνια ο Όμηρος περιγράφοντας την Αστερίδα με τους δύο ναύλοχους και αμφίδυμους λιμένες της.

Αι Εχινάδες πρόσκεινται τη μεσημβρινοδυτική παραλία της Ακαρνανίας [...]. Πάσαι αι νησίδες αύται αποτελούσι δύο κυρίως αθροίσματα [...] Μεσημβρινωτάτη πασών είναι η Οξειά ή κοινώς προφερομένη Οξειά. Κείται απέναντι του μεσημβρινοανατολικού ακρωτηρίου της Ακαρνανίας της Σκρόφας. Η νήσος αύτη , ως και το όνομα αυτής δηλοί, είναι τραχεία και απότομος καθ' όλον αυτής το μήκος, έχουσα προς Β οξειάν υψηλήν κορυφήν ύψους 426 μέτρων. Έχει περιφέρειαν 6 μιλίων και μήκος από Β προς Μ 4,650 μέτρων, πλάτος δε μέγιστον είς το βόρειον τμήμα 1,250, είς το μεσημβρινόν δε 620, εμβαδόν δε 5,4 τετραγωνικών χιλιομέτρων. Σύγκειται δ' εκ δύο τμημάτων συνδεομένων δια στενωτάτου ισθμού μήκους 300 μέτρων περίπου εκατέρωθεν του οποίου σχηματίζονται αμφίδυμοι κόλποι [...]. Εν αυτή τρέφονται ποίμνια αιγοπροβάτων, σπείρονται δε και δημητριακοί καρποί [...]. Οι εν αυτοί ολίγοι γεωργοί και ποιμένες υδρεύονται εκ δεξαμενών..... (Αντώνιος Μηλιαράκης, «Γεωγραφία Πολιτική Νέα και Αρχαία του Νομού Κεφαλληνίας» σελ 164 Αθήνα 1890)

Δορυφορική φωτογραφία της νήσου Οξειάς- Αστερίδος με τους δύο αμφίδυμους

λιμένες της.

Οι αρχαίοι Έλληνες προσδιόρισαν δια της χρήσεως του επιθέτου αμφίδυμος -η -ον την ακριβή περιγραφή λιμένων και ακτών που είχαν την ιδιότητα να βρίσκονται εκατέρωθεν και σε αντίθετη πλευρά το ένα από το άλλο συνδεόμενα δια στενότατου ισθμού. Ο Απολλώνιος ο Ρόδιος (Αργοναυτικά Α 937-941) μιμούμενος την Ομηρική περιγραφή της Αστερίδος και παραφράζοντας τους σχετικούς ομηρικούς στίχους περιγράφει με την ομηρική ορολογία τις αμφίδυμες ακτές της Αρκτωννήσου η οποία βρίσκεται στην Προποντίδα. (βλέπε σχετικό χάρτη)

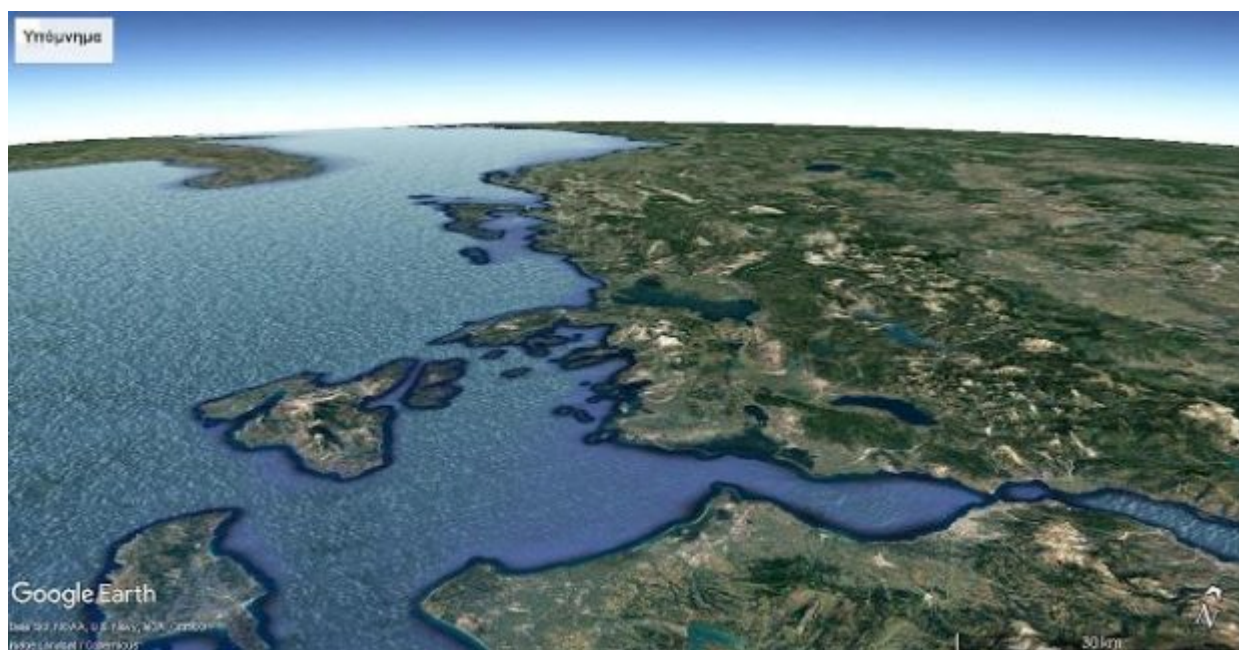

Ο Στράβων (C 257) επίσης περιγράφει τον αμφίδυμο ισθμό του Σκυλλαίου κοντά στον ποταμό Μέταυρο.

Το νοηματικό περιεχόμενο του επιθέτου αμφίδυμος-η-ον αποδίδεται πολλές φορές

στην αρχαία Ελληνική γραμματεία δια της χρήσεως του επιθέτου Αμφιάλος κυρίως όμως όταν περιγράφονται ευρύτερες γεωγραφικές εκτάσεις που χαρακτηρίζονται από βαθιές θαλάσσιες εγκολπώσεις . Η εικόνα της χερσονήσου της Αμφιάλης δυτικά του Πειραιά επιβεβαιώνει γλωσσολογικά, εννοιολογικά και τοπογραφικά αυτήν την σχέση.

Κατά τον αρχαίο σχολιαστή ναύλοχοι καλούνται οι λιμένες εκείνοι «εν οίς αι νήες λοχώσαι και ενεδρεύουσαι λαθείν δύνανται» Το ναύλοχο των λιμένων των νησιών των Εχινάδων όπου μέρος τους ήταν οι Οξειές καταγράφεται από τον Καλλίμαχο στο ύμνο «Εις Δήλον» (στιχ.155) « οὐ λιπαρὸν νήεσσιν Ἐχινάδες ὄρμον ἔχουσαι,» όπως επίσης και από τον Στράβωνα (C 459.21) επαληθεύοντας την σχετική πληροφορία του Ομήρου για το ναύλοχο των λιμένων της Αστερίδος.

Η θέα της οξυκορύφου και πετρώδους νήσου Οξειάς (Αστερίδος) στον Κεφαλληνιακό πορθμό με τους δύο αμφίδυμους λιμένες της .

Η μοναδική γεωστρατηγική της θέσης, οι δύο αμφίδυμοι και ναύλοχοι λιμένες της που συνδέονται δια στενότατου ισθμού, όπως επίσης το πετρώδες του εδάφους με τις ανεμόδαρτες βουνοκορφές της επιβεβαιώνουν με τον πλέον εμφαντικό τρόπο τις ομηρικές περιγραφές και αποκαλύπτουν το πλούσιο ομηρικό παρελθόν της.

Ο νόμος των πιθανοτήτων δεν αφήνει πολλά περιθώρια λάθους και φαίνεται απίθανο να έχουν συνωμοτήσει όλα τα στοιχεία που ανέφεραν πριν από 120 χρόνια ο αείμνηστος Αντώνιος Μηλιαράκης περιγράφοντας τις Οξειές και πριν 3000 χρόνια ο Όμηρος περιγράφοντας την Αστερίδα για να παραπλανήσουν τον αναγνώστη.

Βασικά ερωτήματα:

Γιατί η Θεά Αθηνά συμβουλεύει τον Τηλέμαχο να κρατηθεί μακριά από αυτά τα

νησιά και μάλιστα του υπόσχεται ότι θα του έστελνε τον ποθητό ευνοϊκό νότιο άνεμο (οὔρον ὄπισθεν) για να τα ξεπεράσει;

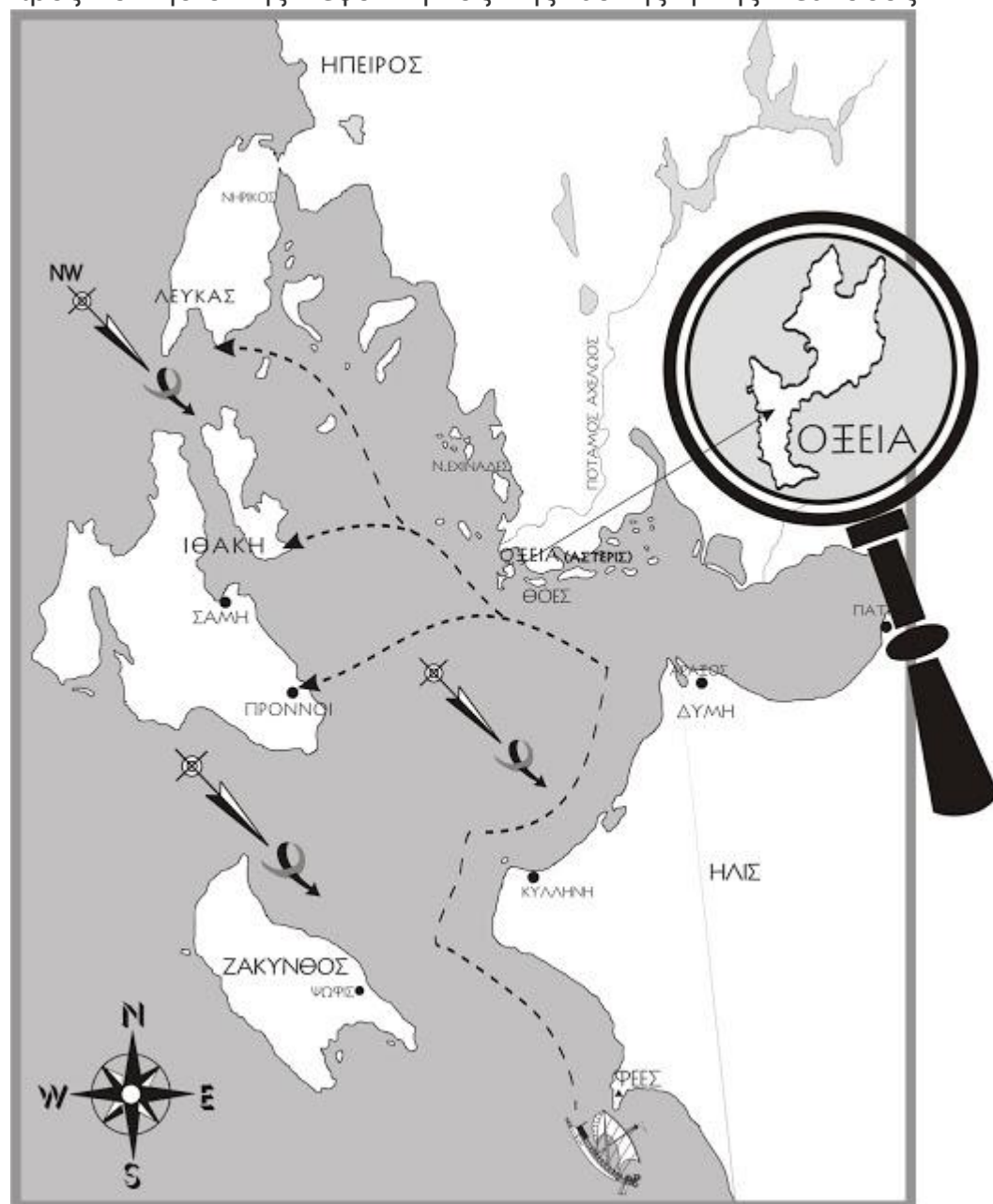
Θα μπορούσε ο Τηλέμαχος να αποφύγει αυτά τα νησιά ερχόμενος με πορεία από νότο προς βορρά εάν δεν είχε με το μέρος του τον ευνοϊκό νότιο άνεμο;

Αυτή θα ήταν όντως η φυσιολογική πορεία ενός ιστιοφόρου εκείνης της εποχής που θα είχε πορεία από νότο προς βορρά και προορισμό την Κεφαλληνία, την Ιθάκη ή την Λευκάδα;

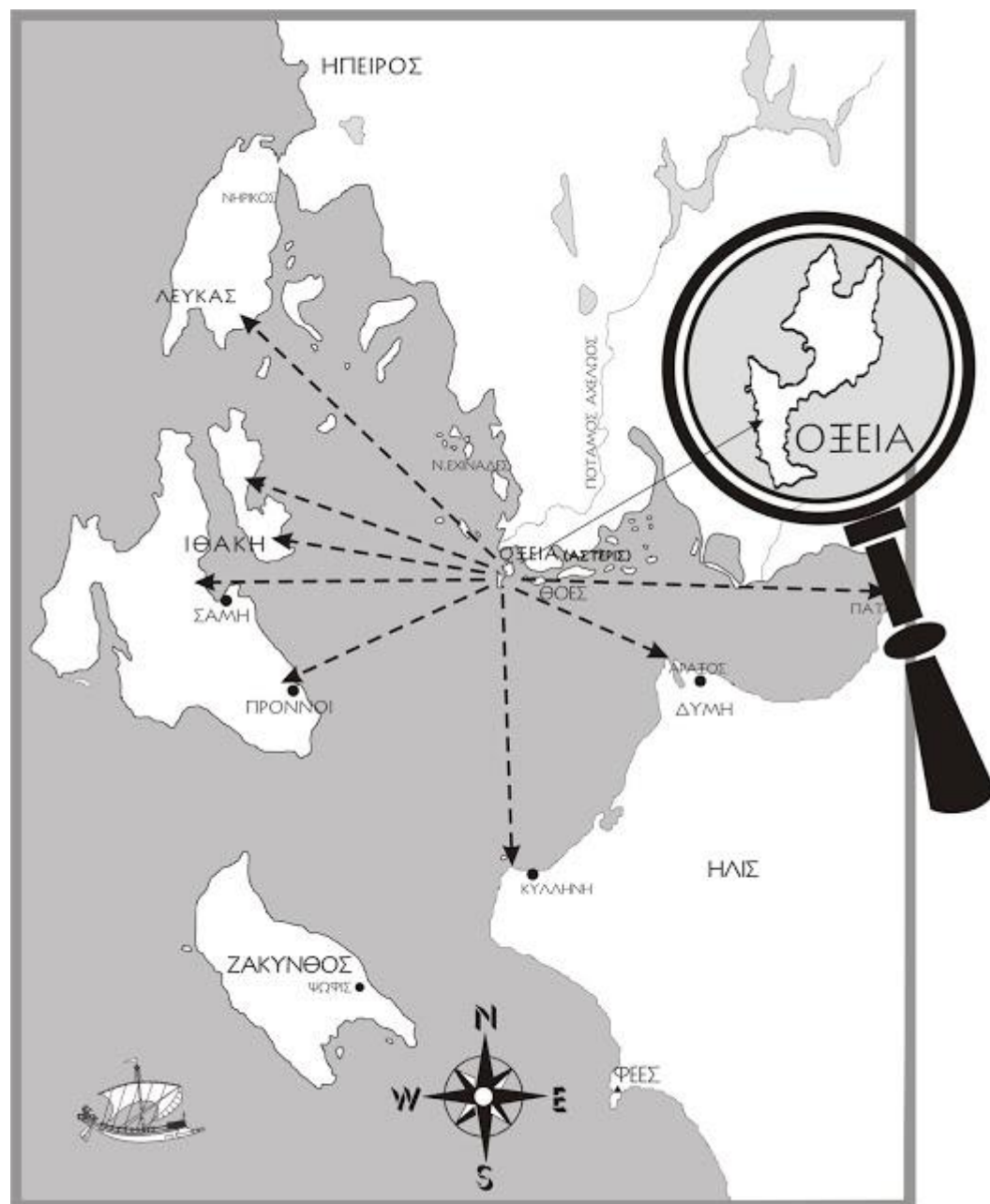
Ρεπλίκα του σκάφους «Αργώ» (παρόμοιο με τα πλοία της εποχής του Τηλέμαχου) αρμενίζει στο πέλαγος με ευνοϊκό άνεμο (οὔρον ὄπισθεν)

Είναι γεγονός όπως προαναφέραμε ότι με βορείους-βορειοδυτικούς ανέμους που επικρατούν επί το πλείστον στον κεφαλληνιακό πορθμό, ένα ιστιοφόρο πλοίο με τα τετράπλευρα πανιά εκείνης της εποχής ερχόμενο από τον νότο με πορεία προς τα βόρεια είναι αναγκασμένο να ακολουθεί υποχρεωτική πορεία παράλληλα με τις ακτές της Πελοποννήσου μέχρι τον Άραξο αξιοποιώντας τους πλευρικούς ανέμους που κατεβάζουν λόγω της αναστροφής τα βουνά. Από εκεί, παίρνοντας τον αέρα και τα ρεύματα του Πατραϊκού, με τα πανιά σε θέση δευτερόπρυμα, το ιστιοφόρο είναι γνωστό ότι θα περάσει αναγκαστικά δίπλα από την Οξεία για να κατευθυνθεί προς τα νησιά της Κεφαλληνίας της Ιθάκης ή της Λευκάδας.

Η επιβεβλημένη πορεία των ιστιοφόρων πλοίων εκείνης της εποχής με κατεύθυνση από νότο προς βορρά όταν φυσά ο αντίθετος προς την πορεία των πλοίων και συνήθης για το Ιόνιο βορειοδυτικός άνεμος.

Εάν όμως έχει νότιο άνεμο, το πλοίο δεν χρειάζεται να φθάσει μέχρι την Οξεία, αλλά παρακάμπτοντας την Κυλλήνη και φθάνοντας στα μισά της πορείας προς την Οξεία, έχοντας τον αέρα από πίσω (οὔρον ὀπισθεν) κατευθύνεται άνετα και χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα προς στα νησιά της Κεφαλληνίας της Ιθάκης ή της Λευκάδας.

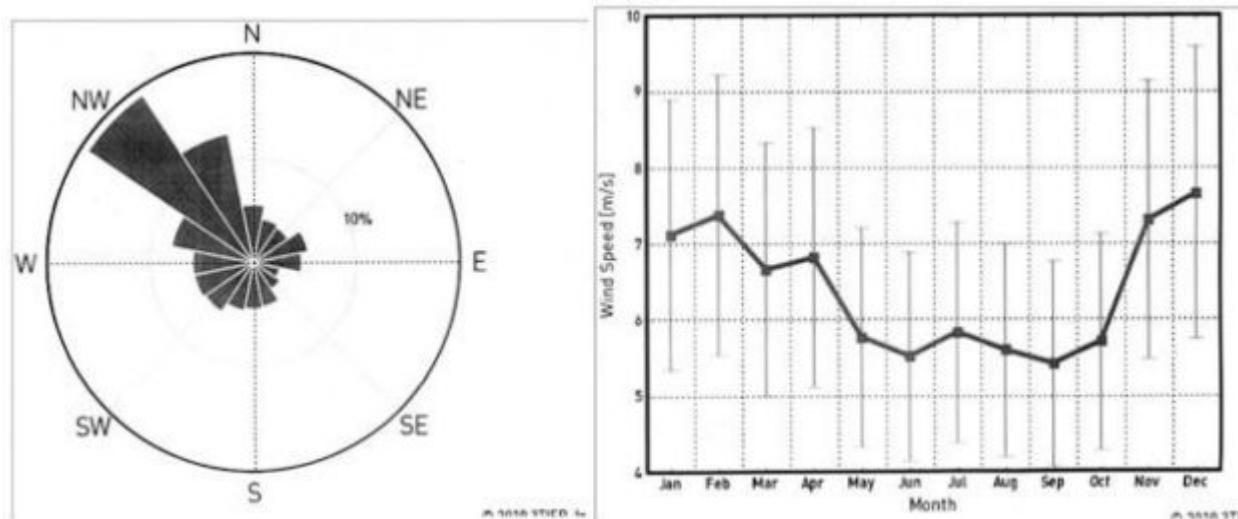
Η συνήθης πορεία των πλοίων με κατεύθυνση από νότο προς βορρά όταν αρμενίζουν στο πέλαγος με ούριο νότιο άνεμο. Σε αυτήν την περίπτωση (με τα τετράπλευρα πανιά εκείνης της εποχής) το πλοίο ταξιδεύει με τα πανιά του

κατάπρυμα και σε ευθεία πορεία χωρίς να χρειάζεται να πλησιάσει στις ακτές για να επωφεληθεί των στεριανών ανέμων.

Αυτό ακριβώς περιγράφει και ο Όμηρος. Γνωρίζοντας ότι ο Τηλέμαχος θα σωζόταν από την φονική ενέδρα μόνο με νότιο ούριο άνεμο (οὔρον ὀπισθεν), και ταξιδεύοντας την νύχτα (νυκτὶ δ' ὁμῶς πλείειν) βάζει την θεά Αθηνά να του στείλει τον ποθητό νότιο άνεμο για να παρακάμψει την Οξιιά, δηλαδή την λεγόμενη τότε Αστερίδα και έτσι να φτάσει σώος στην πρώτη ακτή, δηλαδή την νοτιότερη της Ομηρικής Ιθάκης.

(Αυτόν ακριβώς τον συγκεκριμένο τρόπο πλεύσης και ιστιοδρομίας των ιστιοφόρων πλοίων του περασμένου αιώνα με τον συνήθη για το Ιόνιο πέλαγος βορειοδυτικό άνεμο που επέστρεφαν από την Πελοπόννησο (το λιμάνι της Κυλλήνης) είχαμε την τύχη να μας τον επιβεβαιώσουν οι τελευταίοι που γνωρίσαμε εν ζωή ιδιοκτήτες (καπετάνιοι) των αμιγώς ιστιοφόρων πλοίων εκείνης της εποχής: Σπυρίδωνας Γαλιατσάτος του Οδυσσέα και Θεμιστοκλής Μπατιστάτος του Κωνσταντίνου και μάλιστα μέχρι κεραίας.

Εάν είχαν στον δρόμο τους τα καΐκια εκείνης της εποχής τον συνήθη βορειοδυτικό άνεμο ερχόμενα από νότο προς βορρά ήταν υποχρεωμένα να παραπλέουν τις ακτές της Πελοποννήσου μέχρι τον Άραξο, ακολούθως να βάζουν πλώρη προς τις Οξειές και όταν έφταναν δίπλα στις Οξειές έπαιρναν τον αέρα του Πατραϊκού κόλπου και με τα πανιά τους σε θέση δευτερόπρυμα κατευθυνόντουσαν προς την Κεφαλληνία)

Το ετήσιο Αιολικό δυναμικό που καταγράφεται στο κεντρικό Ιόνιο πέλαγος.

Σύμφωνα με αυτά τα στοιχεία επιβεβαιώνεται η συντριπτική επικράτηση των βορειοδυτικών ανέμων στην επίδικη περιοχή έναντι των νοτιάδων που είναι αρκετά ποιο σπάνιοι στις θάλασσες του Ιονίου. (Πηγή: Βλέπε ανεμολόγιο της Εθνικής Μετεωρολογικής Υπηρεσίας και του Υ.Ε.Ν)

Γιατί ο Όμηρος βάζει τους μνηστήρες να στήνουν την φονική ενέδρα σε αυτό το νησί; Τι το ιδιαίτερο είχε; Η θέση της Οξειάς (Οξειές) στον Κεφαλληνιακό πορθμό σύμφωνα με τις πληροφορίες που καταγράφουν οι Αρχαίοι Έλληνες και Λατίνοι Ιστορικοί ήταν στο επίκεντρο της περιοχής που διατηρήθηκε ακόμη μέχρι τους περασμένους αιώνες η θαλάσσια πειρατεία. Το πέρασμα των πλοίων ήταν ως φαίνεται ένας πειρασμός που από πολύ ενωρίς οδήγησε τους Κεφαλλήνες σε πειρατικές δραστηριότητες[28]. Την δράση των πειρατών στα νησιά των Εχινάδων όπου βρισκόταν και η Οξειά την μαρτυρεί ο Θουκυδίδης (Α 5,6), ο Ευριπίδης (Ιφιγένεια η εν Αυλίδι στ.283-288), και ο Τίτος Λίβιος (XXXVII.13.12).

Οι μνηστήρες του θρόνου της Ιθάκης ως γνήσιοι απόγονοι των ληιστήρων Ταφίων επιλέγοντας την Οξειά ως το καταλληλότερο μέρος για την ενέδρα και τον φόνο του Τηλέμαχου συνεχίζουν στην ουσία τη μεγάλη παράδοση της θαλάσσιας πειρατείας στον χώρο του Ιονίου. Τούτο γνωρίζοντας ο συνθέτης της Τηλεμάχειας τοποθετεί τους μνηστήρες να στήνουν ενέδρα σε ένα νησί που δικαιοματικά θεωρείτο ως «το νησί των πειρατών». Η γεωστρατηγική θέση της Οξειάς, το μέγεθός της και κυρίως τα δύο αμφίδυμα και ασφαλή (ναύλοχα) λιμάνια παντός καιρού που διαθέτει, την καθιστούσαν από τότε έναν από τους πλέον επώνυμους τόπους για τις ληστρικές δραστηριότητες των πειρατών εκείνης της εποχής.

Ο Όμηρος, - δηλαδή το έπος της Οδύσσειας-, δια στόματος της Θεάς Αθηνάς -της Θεάς της σοφίας και της γνώσης- μεταφέρει μία ακόμη πληροφορία- οδηγία για τον τρόπο που οι ναυτικοί απέφευγαν ή θα έπρεπε να αποφύγουν το πέρασμά τους από τις Οξειές λόγω του κινδύνου της θαλάσσιας πειρατείας. Το ταξίδι του Τηλέμαχου μέσα στην δομή του έπους πέραν των άλλων φαίνεται να έχει την δική του θέση, αξία και σημασία σε ότι αφορά τουλάχιστον την ναυσιπλοΐα στο Ιόνιο

Λεπτομέρεια από χάρτη του 16ου αιώνα όπου καταγράφει τα νησιά Οξειές ως CURZOLARI με τα πειρατικά πλοία να βρίσκονται σε εμπλοκή ανάμεσα από την Κεφαλληνία και τις Οξειές στον λεγόμενο Κεφαλληνιακό πορθμό όπου είχαν τις ναυτικές τους βάσεις για τον έλεγχο της ναυσιπλοΐας. Τοπωνύμια με την ονομασία Σαρακήνικο συναντούμε τόσο στην Κεφαλληνία (λιμάνι Πόρου) όσο και στην Ιθάκη όπου φαίνεται ότι η τελευταία γενιά των πειρατών οι λεγόμενοι «Σαρακηνοί» συνέχισαν την μεγάλη παράδοση της θαλάσσιας πειρατείας που υπήρχε εκεί από αρχαιοτάτων χρόνων.

Απόσπασμα από τον χάρτη του Laurenbergio, 1690 όπου παρουσιάζει τα νησιά Thoeae (Οξειές).

Ένα πειρατικό πλοίο φαίνεται να αρμενίζει ανάμεσα από τις Οξειές (Thoeae) και την Νοτιοανατολική Κεφαλληνία όπου είχαν την βάση τους οι Σαρακηνοί πειρατές στην λεγόμενη τοποθεσία Σαρακήνικο, εκεί που κτίστηκε μετά από τους καταστρεπτικούς σεισμούς του 1953 ο νέος οικισμός του Πόρου. Το τότε λιμάνι του Πόρου χρησιμοποιήθηκε ως βάση ανεφοδιασμού και ελέγχου του θαλάσσιου πορθμού που συνδέει την Κεφαλληνία με την Ζάκυνθο, Ιθάκη, Αιτωλοακαρνανία και Πελοπόννησο. Η περιοχή αυτή ήταν στο κέντρο της θαλάσσιας πειρατείας που καταγράφεται από αρχαιοτάτων χρόνων και φθάνει μέχρι την πολύ πρόσφατη ιστορία. (Συλλογή Φώτη Κρεμμύδα)

Γιατί η Οξειά στην απώτατη αρχαιότητα έφερε την ονομασία Αστερίς, όνομα που έφεραν κάποτε και τα νησιά Δήλος, Κρήτη και Ρόδος ;

Το όνομα Αστερίς σύμφωνα με τον Πλίνιο και τον Ησύχιο έφεραν στους αρχαίους χρόνους η Ρόδος, η Κρήτη και η Δήλος, όπως επίσης η αναφερόμενη από τον

Όμηρο πόλη Αστέριον της Μαγνησίας (Ιλ. Β 735). Ο Στέφανος ο Βυζάντιος μας πληροφορεί ότι το πόλισμα Αστέριο έφερε αυτό το όνομα διότι ευρισκόμενο πάνω σε ένα ύψωμα φαινόταν μακριά από την πεδιάδα σαν αστέρι. Η ονομασία αυτή φαίνεται να χαρακτηρίζει ευδείελους τόπους, που φαινόντουσαν από μακριά, καθοδηγώντας όπως οι σημερινοί ναυτικοί φάροι ναυσιπλοΐας, τα πλοία και τις πορείες των ανθρώπων εκείνης της εποχής.

Εκ' πρώτης όψεως τόσο η Κρήτη όσο και η Ρόδος δικαίως αποκαλέστηκαν Αστερίδες μια και ήταν οι τελευταίες αλλά και οι πρώτες στεριές που αντίκριζαν οι ναυτικοί στις μεγάλες τους πορείες από και προς την Ανατολή και τον Νότο, σταθερά ναυτικά ορόσημα για την επιβεβαίωση και χάραξη της ορθής πορείας. Η Δήλος όμως σύμφωνα με τον ποιητή Καλλίμαχο [36] (Ύμνος εις Δήλον) η οποία ονομαζόταν Αστερία παλαιότερα λόγω του ότι έπεσε σαν άστρο από τον ουρανό, έρχεται με το όνομά της να επιβεβαιώσει τον κανόνα που θέλει τα νησιά που φέρουν το όνομα «Αστερίς» να είναι στην πραγματικότητα σημεία αναφοράς για το ευρύτερο περιβάλλον τους.

Άστερίη θυόεσσα, σὲ μὲν περί τ' ἄμφί τε νῆσοι κύκλον ἐποιήσαντο καὶ ὥς χορὸν ἄμφεβάλοντο: (Καλλίμαχος ύμνος «εις Δήλον» στιχ. 300-301)

Εύοσμη Αστερία γύρω από σε τα νησιά εσχημάτισαν κύκλον και σε περιέβαλαν ωσάν εις χορόν.

ἰστίη ὦ νήσων εὐέστιε χαῖρε μὲν αὐτή, χαίροι δ' Ἀπόλλων τε καὶ ἦν ἐλοχεύσατο Λητώ. (Καλλίμαχος ύμνος «εις Δήλον»στιχ. 325-326)

Ω Δήλε εσύ που είσαι το κέντρο των νησιών και κατέχεις ωραϊαν θέσιν, χαίρε και εσύ η ἰδία, ας χαίρει και ο Απόλλων, ας χαίρει κι εκείνη, που γέννησε η Λητώ.

Ο Στράβων (C 486.4) όμως είναι σαφέστατος. Η Δήλος αναφέρει :

«εν καλώ γάρ κείται τοις εκ της Ιταλίας και της Ελλάδος εις την Ασίαν πλέουσιν».

Δηλαδή : η Δήλος βρίσκεται σε επίκαιρο σημείο για όσους ταξιδεύουν προς την Ασία από την Ιταλία και Ελλάδα.

Έτσι λοιπόν και η Οξειά -όπως και η Δήλος- με την σπάνια γεωστρατηγική της θέση, ελέγχοντας την είσοδο και την έξοδο του πατραϊκού κόλπου και ευρισκόμενη στο ενδιάμεσο της πορείας των πλοίων προς και από την Κεφαλληνία, Ιθάκη και Λευκάδα, λόγω του ύψους της, των ναύλοχων λιμένων που διέθετε και της ευδιάκριτης θέα της, λειτουργούσε ως ένας σύγχρονος ναυτικός φάρος ναυσιπλοΐας για τους θαλασσοπορούντες εκείνη την εποχή Μυκηναίους ναυτικούς. Δικαίως λοιπόν αποκαλέστηκε “Αστερίς”, όπως ορθά αποκαλέστηκαν έτσι και τα νησιά του Αιγαίου που είχαν αυτή την ιδιότητα.

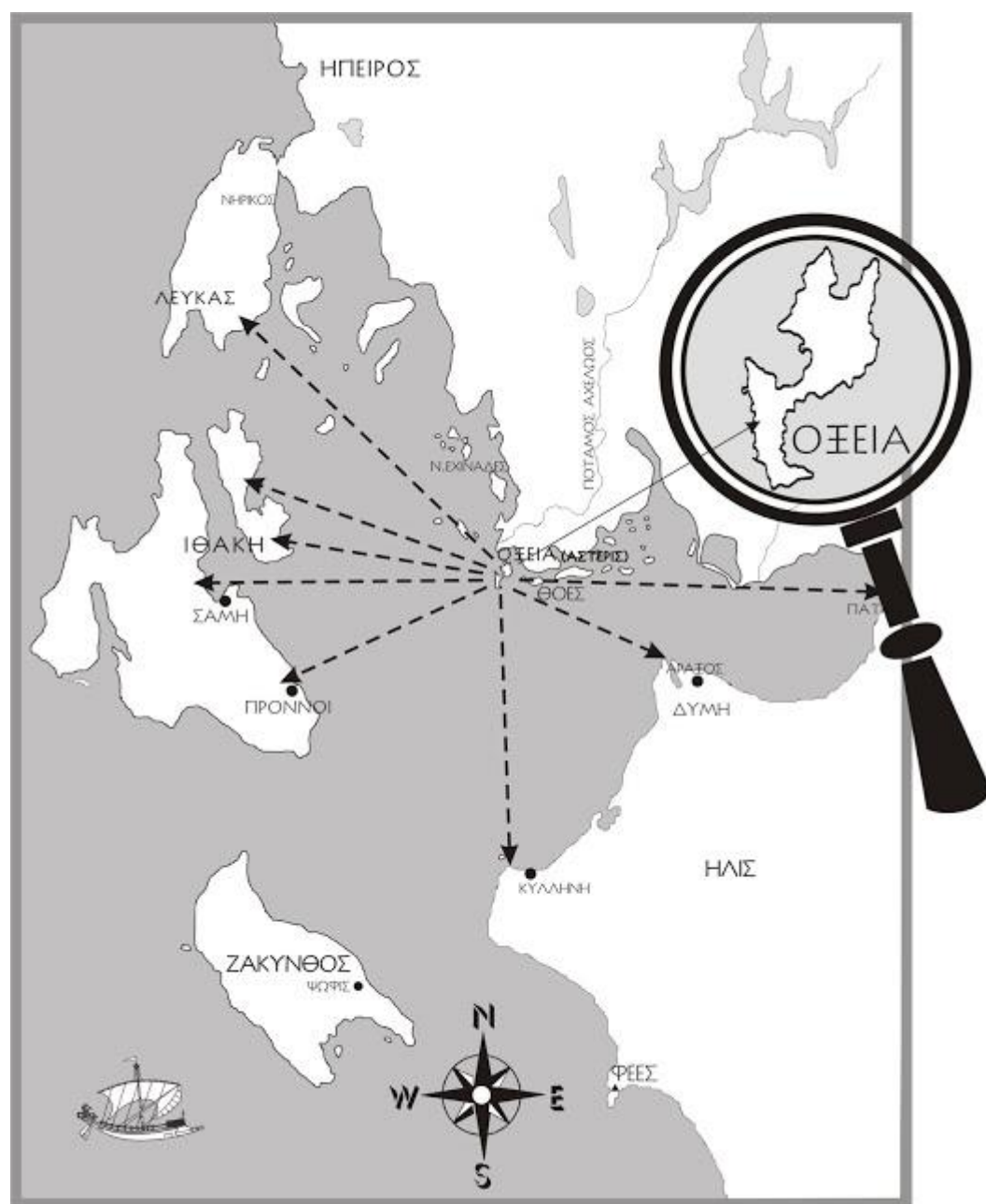

Ο ναυτικός Φάρος της νήσου Οξειάς, ένας από τους πλέον σημαντικούς φάρους του Ιονίου, επιβεβαιώνει την διαχρονική γεωστρατηγική σημασία της θέσης της νήσου Οξειάς και αναλάμποντας την νύχτα ως σύγχρονο αστέρι επιβεβαιώνει την αρχική της ονομασία «Αστερίς» παρέχοντας υπηρεσίες από το 1899 για την ασφαλή ναυσιπλοΐα στις θάλασσες της δυτικής Ελλάδος.

Ο φάρος αυτός κατασκευάστηκε το 1899. Το ύψος του πέτρινου πύργου του είναι 8 μέτρα και τό εστιακό του ύψος είναι 71 μέτρα. Είναι εγκατεστημένος στο μικρό νησάκι Οξειά του Πατραϊκού κόλπου στα νοτιοδυτικά του νομού Αιτωλοακαρνανίας. Η πρόσβαση στον φάρο γίνεται με σκάφος από τον Αστακό που απέχει 55 χλμ. από το Μεσολόγγι.

Η Νήσος Οξειά ανήκει στο ενιαίο οικοσύστημα του Δέλτα του Αχελώου, διοικητικά όμως, ανήκει στο Νομό Κεφαλληνίας. Είναι ένα βραχώδες νησί μέσα στο Δέλτα του Αχελώου και καλύπτεται από χαμηλή βλάστηση και Θαμνόκεδρα (*Juniperus* sp.). Στο νησί αυτό υπάρχει μια αποικία από Γύπες. Είναι ο χώρος που φωλιάζουν επίσης

ο Φιδαετός, ο Πετρίτης και άλλα αρπακτικά, ενώ το χειμώνα τακτικά κάνουν την εμφάνισή τους ο Μαυρόγυπας και ο Βασιλαετός.

Η γεωστρατηγική θέση της Οξειάς στο Ιόνιο πέλαγος

Συγκεκριμένα από τον καλοφτιαγμένο περίβολο του Μεγάρου ο μνηστήρας Αντίνοος στέφοντας το βλέμμα του προς την θάλασσα και βλέποντας το πλοίο των μνηστήρων να έρχεται από την Αστερίδα προς το λιμάνι της πόλεως κατεβάζοντας τα πανιά του και τους ναύτες να κρατούν τα κουπιά στα χέρια, ενημερώνει και τους άλλους μνηστήρες για να επιβεβαιώσουν όλοι μαζί το γεγονός αυτό. Από εκεί κατευθύνονται γρήγορα προς στον «πολυβενθή λιμένα» (λιμάνι του Ρείθρου) για να σύρουν όλοι μαζί το πλοίο στην στεριά και να επιστρέψουν γρήγορα στην αγορά της πόλεως.

Λεπτομέρεια της ίδιας φωτογραφίας με την θέα της Οξειάς στον Κεφαλληνιακό πορθμό

Η θέα της νήσου Οξειάς (Αστερίδος) ετσι όπως φαίνεται από τις ανατολικές ακτές της νήσου Κεφαλληνίας

Στην ουσία, η περιγραφή της Αστερίδος και ο μύθοι που την συνοδεύουν λειτουργούσε συνειρμικά ως μια άτυπη ναυτική οδηγία προς τους ναυτιλλομένους εκείνης της εποχής, η οποία τους πληροφορεί ότι στην συμβολή των πορθμών του Ιονίου (Κεφαλληνιακός -Πατραϊκός), υπάρχει ένα νησί που το όνομά του είναι Αστερίς, (δηλαδή ναυτικός φάρος-σημείο αναφοράς) και ότι με βάση αυτό το πετρώδες νησί που βρίσκεται στο μέσον της θαλάσσιας διαδρομής τους, μπορούν να κάνουν με ασφάλεια τις εξαρτήσεις τους με τους σημαντικότερους γεωγραφικούς τόπους (Κεφαλληνία, Ιθάκη, Πελοπόννησο κ.ά). Τους πληροφορεί επίσης ότι η Αστερίδα έχει δύο αμφίδυμα και ασφαλέστατα (ναύλοχα) λιμάνια σε περίπτωση θαλασσοταραχής, αλλά ταυτόχρονα τους υπενθυμίζει (μέσα από την περιγραφή της ενέδρας των μνηστήρων) ότι το νησί αυτό προσφέρεται για ενέδρες πειρατών και ως εκ' τούτου πρέπει να το έχουν υπόψη τους και να προσέχουν. Το ταξίδι την νύχτα προτείνεται ως ο πλέον ασφαλής διάπλους λόγω προφανώς της εκεί παρουσίας των πειρατών. Μπορούν δε να το παρακάμψουν ερχόμενοι νότια από την Πελοπόννησο μόνο με ευνοϊκό νότιο άνεμο (οὔρον ὀπισθεν).

Πηγή: briefingnews.gr